

Linguistica Copernicana

2(8)/2012

REDAKTOR NACZELNY: Maciej Grochowski

RADA REDAKCYJNA: Ireneusz Bobrowski (Kraków), Andrzej Bogusławski (Warszawa), Gerd Hentschel (Niemcy, Oldenburg), Axel Holvoet (Litwa, Wilno), Krystyna Kleszczowa (Katowice), Roman Laskowski (Kraków), Jarmila Panevová (Czechy, Praha), Jens Nørgård-Sørensen (Dania, Kopenhaga), Zuzanna Topolińska (Macedonia, Skopje), Daniel Weiss (Szwajcaria, Zurich), Anna Wierzbicka (Australia, Canberra)

KOLEGIUM REDAKCYJNE: Maciej Grochowski, Krystyna Kallas, Irena Sawicka, Piotr Stalmaszczyk

OPINIOWALI DO DRUKU: Wojciech Chlebda, Jolanta Chojak, Anna Cychnerska, Magdalena Danielewiczowa, Adam Dobaczewski, Marek Dziekan, Rafał L. Górski, Jarosław Jakielaszek, Ewa Jędrzejko, Lechosław Jocz, Halina Karaś, Aleksander Kiklewicz, Jadwiga Linde-Usiekiewicz, Piotra Łobacz, Aleksander Naumow, Anna Pajdzińska, Jacek Perlin, Katarzyna Skowronek, Dorota Szumska, Sergiejus Temčinās, Agata Trawińska, Bogdan Walczak, Jadwiga Waniakowa, Ewa Willim, Andrzej Zaborski, Zofia Zaron

SEKRETARZ REDAKCJI: Iwona Kaproń-Charzyńska

ADRES REDAKCJI: Instytut Języka Polskiego UMK, 87-100 Toruń, ul. Fosa Staromiejska 3, e-mail: lincop@umk.pl, www.linguistica.umk.pl

OKŁADKA: Monika Pest

Czasopismo jest wydawane na zasadach licencji niewyłącznej Creative Commons i dystrybuowane w wersji elektronicznej Open Acceses poprzez Platformę Czasopism UMK.

Wersja papierowa jest dostępna w druku na żądanie na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwoumk.pl

© Copyright by Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Toruń 2012

ISSN 2080-1068

Wersją pierwotną (referencyjną) czasopisma jest wersja papierowa.

Wydawca: Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Ul. Gagarina 13a, 87-100 Toruń

Druk: Wydawnictwo Naukowe UMK
Nakład 300 egzemplarzy

MICHAŁ MORDAŃ

Uniwersytet w Białymstoku
Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej

**XVIII-wieczne nazwiska
mieszkańców Bielska Podlaskiego
utworzone od imion własnych (analiza językowa)**

Słowa kluczowe: językoznawstwo, onomastyka, antroponimia, imiona

Historia Bielska Podlaskiego, jednego z najstarszych miast Podlasia, sięga czasów kształtowania się państwa polskiego¹. Założenie grodu w Bielsku nastąpiło prawdopodobnie w XI wieku i jest związane z osobą księcia Jarosława Mądrego. Już od samego początku zwracano uwagę na strategiczne położenie Bielska, leżącego na styku wpływów wschodnio- i zachodniosłowiańskich.

Problemem pozostaje określenie przynależności etnicznej dawnych mieszkańców Bielska Podlaskiego, szczególnie w VI–X w. Wykopaliska archeologiczne, przeprowadzone na terenie dzisiejszego miasta wykazują podobieństwo zarówno ze wschodnim, jak i z zachodnim kręgiem kulturowym. Swoją rolę w kształtowaniu się tutejszego osadnictwa miały również plemiona bałtyckie (bałtyjskie).

Od XIV wieku Bielsk znajdował się w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego. Krzyżujące się tu szlaki handlowe prowadzące do Brześcia, Brańska, Drohiczyzna, Grodna i Suraza pozytywnie wpłynęły na rozwój miasta.

---

¹ Informacje na temat historii Bielska podają na podstawie opracowań: Mazuruk, Fionik 2003; Sosna, Fionik 1995; Kosieradzki 1987.

W 1495 roku Bielsk otrzymał z rąk Aleksandra Jagiellończyka prawa miejskie magdeburskie. Okresem największego rozwoju miasta był przełom XVI i XVII wieku. W tym czasie swój rozkwit przeżywa rzemiosło. Lustracja Bielska z 1576 roku wymienia 265 rzemieślników: garbarzy, szewców, bednarzy, zdunów, kowali, piekarzy, rymarzy, kuśnierzy, słodowników, krawców i innych. II połowa XVII i początek XVIII wieku to okres licznych wojen i najazdów, które doprowadziły do niemal całkowitego zniszczenia miasta, a tym samym do drastycznego spadku liczebności jego mieszkańców. Sytuacja społeczno-ekonomiczna Bielska w znacznym stopniu poprawiła się za rządów hetmana Jana Klemensa Branickiego, który w 1719 roku objął funkcję starosty bielskiego. W roku 1760 starostwo zostaje przekazane jego żonie – Izabeli Branickiej, siostrze króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. W 1779 roku została przeprowadzona rewizja Bielska. Miała ona na celu uporządkowanie sytuacji gospodarczej i własnościowej miasta. Członkowie komisji *Boni Ordinis* zanotowali 269 placów osiadłych, 438 zamienionych w ogrody i 38 pustych. Wynikiem prac komisji była *Ordynacya*, odnosząca się do głównych aspektów życia miejskiego. Zawierała ona także szereg wskazówek, mających na celu poprawę wizerunku Bielska.

W latach 1796–1807 Bielsk znajdował się pod panowaniem pruskim, a w 1807 roku został wcielony do Cesarstwa Rosyjskiego.

Nazewnictwo osobowe mieszkańców Bielska Podlaskiego jest ściśle związane z historią miasta i regionu, jego strukturą osadniczą oraz uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi². Wieloetniczny charakter tutejszego osadnictwa i związane z nim zjawisko bilingwizmu, a także przynależność do różnych organizmów państwowych spowodowały, że antroponimia tego obszaru jest zróżnicowana pod względem językowym, znaczeniowym i słotwórczym. Obok polskich nazw osobowych występują antroponimy wschodniosłowiańskie i bałtyckie oraz polsko-wschodniosłowiańskie i słowiańsko-bałtyckie formacje hybrydalne (por. Kondratiuk 2001: 130).

Celem niniejszego artykułu jest określenie przynależności językowej XVIII-wiecznych nazwisk³ bielszczan, motywowanych imionami własnymi.

---

² Więcej na ten temat: zob. Wiśniewski 1964, 1977.

³ W stosunku do XVIII-wiecznych nazw osobowych analizowanych w niniejszym artykule używam terminu „nazwisko”, ponieważ w tym okresie można już mówić o powszechności i względnej stabilizacji pod względem formy i funkcji omawianego typu

Omówione niżej nazwy osobowe pochodzą z dokumentu lustracyjnego Bielska, sporządzonego przez członków komisji *Boni Ordinis*⁴.

Badaniami objęto wszystkie antroponimy utworzone od imion własnych. Uwzględniono również nazwiska odznaczające się homonimią w zakresie motywacji, jeśli przynajmniej jedna z hipotez wskazuje na pochodzenie odimienne. Łącznie omówiono 83 jednostki leksykalne. Analizowany zbiór stanowi drugą co do wielkości grupę, ustępując miejsca nazwiskom odmiejscowym i jednocześnie wyraźnie wyprzedzając zestaw nazwisk pochodzenia apelatywnego.

Akt lustracyjny sporządzony przez członków komisji *Boni Ordinis* jest niewątpliwie bezcennym źródłem do badań nad antroponimią historyczną terenu pogranicznego. Zawiera on około 900 nazwisk identyfikujących ponad 1000 osób. Dostarcza również multum informacji na temat imion, występujących (często w formach potocznych) w wersji polskiej i wschodniosłowiańskiej. Analiza nazw własnych zanotowanych we wspomnianym dokumencie zdecydowanie podkreśla specyfikę językową rodzimego systemu nazewniczego obszaru polsko-wschodniosłowiańskiego i słowiańsko-bałtyckiego pogranicza.

Omawiane nazwy osobowe przedstawiono w porządku alfabetycznym:

- ANTONOWICZ: Sukcesorow Eliasza *Antonowicza*, Sukcesorow Jana *Antonowicza* – por. im. wschł. *Anton* < cerk. *Antonij* SupSł⁵ 117.
- ANTYCHOWICZ: Antoni *Antychowicz*, *Antychowiczowa* wdowa – por. im. wschł. *Ancich* < cerk. *Antioch* BirBA 30.
- ARTYSIEWICZ: Teodr *Artysiewicz* garbaz – por. im. wschł. *Artysz* < cerk. *Artiemij* SHNOB I 19.
- ARTYSZEWICZ: Teodor *Artyszewicz* garbarz, Paweł *Artyszewicz*, Tomasz *Artyszewicz* szynk – por. im. wschł. *Artysz* < cerk. *Artiemij* SHNOB I 19.

---

antroponimów w obrębie wszystkich warstw społecznych (por. Bogdanowicz 2000: 24–25; 2006: 337).

⁴ Dokument lustracyjny wykorzystany w niniejszym opracowaniu stanowi drukowaną kopię XVIII-wiecznego rękopisu, wydaną na początku XX wieku w Wilnie. Zawiera on spis wszystkich właścicieli nieruchomości na terenie Bielska Podlaskiego i wsi do miasta należących, a także sprawozdania z posiedzeń sądowych oraz inne postanowienia. Zgodnie z tematem artykułu, analizowane tu antroponimy pochodzą tylko z części dotyczącej Bielska, gdzie zanotowano 229 niepowtarzających się nazwisk.

⁵ Rozwiązanie skrótów znajduje się na końcu artykułu.

- BOGDANOWICZ: Marcin *Bogdanowicz* – por. im. *Bogdan*.
- CHILKIEWICZ: Maciej *Chilkiewicz* – por. im. wschł. *Chilko* < cerk. *Filimon* BirBA 167.
- CIESZKIEWICZ: Józef *Cieszkiewicz* krawiec – por. im. wschł. *Ciszko* < cerk. *Tichon* BirBA 161; por. im. stpol. *Cieszko* (< *Ciechoślaw*) CiesIO 35.
- DACEWICZ: Piotr *Dacewicz* garbarz – por. im. *Dac* (< *Daniel*) SHNOB I 70; por. im. wschł. *Dac* < cerk. *Dasij* SHNOB I 70.
- DEMIANOWICZ: Jakub *Demianowicz* – por. im. wschł. *Demian* < cerk. *Damian* BirBA 58.
- DMITROWICZ: ...sukcessorowie Teodora *Dmitrowicza*, Jan *Dmitrowicz* literat – por. im. wschł. *Dmitr* < cerk. *Dimitrij* BirBA 61.
- FEDOROWICZ: Antoni *Fedorowicz* garbarz – por. im. wschł. *Fedor* < cerk. *Fieodor* TichI 158.
- HACIUK: Chwedor *Haciuk* – por. im. wschł. *Hac* < cerk. *Gawriił* SHNOB I 107.
- HACKOWIC: Jana *Hackowca* – por. im. wschł. *Hac(+ko)* < cerk. *Gawriił* SHNOB I 107.
- HAPANOWICZ: Antoni *Hapanowicz* szewc, Stefana *Hapanowicza* – por. im. wschł. *Hapon* < cerk. *Agafon* SupSł 105.
- HARASIMOWICZ: Andrzej *Harasimowicz*, Trochim *Harasimowicz* – por. im. wschł. *Harasim* < cerk. *Gierasim* CitN 29.
- HENCMANOWSKI: Walenty *Hencmanowski* szynk szewc – por. lit. n. os. *Gęcmanas* LPŻ I 637, lit. n. os. *Gensmanas* LPŻ I 653, niem. *Heinzmann* – im. niem. *Heinz* (< *Heinrich*) AbrIm 403, KreNG 105; por. nazwisko *Hanc*, *Henc* – od im. niem. *Hanz*, *Hans* (< *Johann*, *Johannes*) RymNP 172; por. nazwisko niem. *Hentz* Got 326; por. n. os. *Hync(z)*, *Henc(z)*, *Hejnc(z)* SSNO 2/2 327–328; + ap. niem. *Mann* ‘człowiek’, ‘mąż’, ‘mężczyzna’.
- HREDELEWICZ: Jan *Hredelewicz* garbarz, Stefan *Hredelewicz* garbarz – por. im. wschł. *Hryd’*, *Hrydia* < cerk. *Grigorij* SHNOB I 116.
- HREDELOWICZ: Jana *Hredelowicza* – por. im. wschł. *Hryd’*, *Hrydia* < cerk. *Grigorij* SHNOB I 116.
- HURYNONOWICZ: Jan *Hurynonowicz* wozny – por. im. wschł. *Huryn* < cerk. *Gurij* SHNOB I 119.

- *ICZEWSKI⁶: *Iczewska* wdowa – por. im. hebr. *Icko* (< *Icehak*) DacA 128–129; por. lit. n. os. *Icėvičius* – od im. *Isaak*, *Icek* LPŽ I 761; por. też nazwisko *Irzewski* – od im. pol. *Jerzy* Fr-So III 286; por. też n. m. *Iėki* SG III 242, WUNM I 595.
- *ILIASZEWICZ: ... *Iliaszewiczowa* wdowa – por. im. wschł. *Iliasz* < cerk. *Ilija* CitN 28.
- JACKIEWICZ: Trochim *Jackiewicz* garbarz – por. im. *Jacko* (< *Jakub* lub *Hiacynt*) CitN 39, 40.
- JAKONOWICZ: Samus *Jakonowicz* – por. im. wschł. *Jakon* < cerk. *Iakow* SHNOB I 127; por. im. wschł. *Jakon* < cerk. *Iakin*f TichI 95.
- JARMAKIEWICZ: Tadeusza *Jarmakiewicza* – por. im. wschł. *Jarmak* < cerk. *Ijeremija* BirBA 80.
- *JUSZEWICZ: Jozefowa *Juszewiczowa* – por. im. wschł. *Jusza*, *Juszko* < cerk. *Jewfimij* BirBA 70; por. im. *Juszko* < cerk. *Iust*, pol. *Just* TichI 102; por. im. *Juszko* (< *Justyn*) SHNOB I 142; por. im. *Juszko* (< *Józef*) SHNOB I 142; por. im. *Jusz* < cerk. *Gieorgij*, pol. *Jerzy* Mali 93, 253.
- KALISZEWICZ: Kalistrat *Kaliszewicz*, Leon *Kaliszewicz* garbarz, Teodor *Kaliszewicz* – por. im. wschł. *Kalisz* < cerk. *Kallistrat* SHNOB I 145; por. im. wschł. *Kalisz* < cerk. *Kallist* SHNOB I 145; por. im. *Kalisz* (< *Kalikst*) Mali 257.
- KLIM: Jan *Klim* – por. im. wschł. *Klim* < cerk. *Klimient* BirBA 98, SupSł 211.
- KORNILUK: Karp *Korniluk* – por. im. wschł. *Korniło* < cerk. *Kornilij* SupSł 213.
- KORNIŁOWICZ: Jakim *Korniłowicz* – por. im. wschł. *Korniło* < cerk. *Kornilij* SupSł 213.
- KRYSIEWICZ: Jan *Krysiewicz* stolarz – por. im. wschł. *Krys* < cerk. *Chrisan*f TichI 78; por. im. wschł. *Krys*, *Krysko* < cerk. *Kriskient* TichI 107, BirBA 103; por. im. wschł. *Krys* < cerk. *Christofor* TichI 108; por. też ap. ros. *krysa* ‘szczur’ BTS 476.
- KRYSZEWICZ: Jana *Kryszewicza* – por. im. wschł. *Krysz* < cerk. *Krisp* TichI 107; por. im. wschł. *Krysz* < cerk. *Christofor* TichI 108.
- KUCZKA: Józef *Kuczka* – por. im. *Kucz* (< *Konrad*) CitN 43; por. im. wschł. *Kucz* < cerk. *Kondrat* SHNOB I 188, por. im. wschł. *Kucz* < cerk.

---

⁶ Nazwy własne zrekonstruowane na podstawie form żeńskich poprzedzam gwiazdką (*).

- Akution* TichI 66; por. im. wschł. *Kucz* < cerk. *Kutonij* TichI 108; por. im. wschł. *Kucz* < cerk. *Nikołaj* TichI 117.
- KUPRASZEWICZ: Sabestyan *Kupraszewicz* szewc – por. im. wschł. *Kuprasz* < cerk. *Kiprian* BirBA 96.
  - KURYŁOWICZ: Walentego *Kuryłowicza*, *Kuryłowiczowa* wdowa – por. im. wschł. *Kuryło* < cerk. *Kiriłł* SHNOB I 196.
  - LASZKIEWICZ: Eliasz *Laszkiewicz* – por. im. wschł. *Laszko* < cerk. *Ilija* TichI 83.
  - LENIEWICZ: Michał *Leniewicz* burmistrz literat, *Leniewiczowa* wdowa – por. im. *Len*, *Leńko* (< *Leonard*) TichI 110; por. im. *Len*, *Leń* (< *Leon*) SHNOB I 204; por. im. wschł. *Len*, *Leń* < cerk. *Leonid* SHNOB I 204; por. im. wschł. *Len*, *Leń* < cerk. *Leont* SHNOB I 204; por. im. *Lena*.
  - LESIUKIEWICZ: Franciszek *Lesiukiewicz* literat i szynk – por. im. *Lesko* (< *Lenart*) CitN 40; por. im. wschł. *Les*, *Leś* < cerk. *Aleksandr* SHNOB I 204; por. im. wschł. *Lesko* < cerk. *Aleksandr* TichI 66; por. im. wschł. *Lesko* < cerk. *Aleksij* TichI 67.
  - ŁASZEWICZ: Jan *Łaszewicz* garbarz – por. im. wschł. *Łaszko* < cerk. *Ławr* CitN 40; por. im. wschł. *Łasz* < cerk. *Łazar'* TichI 111.
  - MACIEJUK: Jana *Maciejuka* – por. im. *Maciej*.
  - MACKIEWICZ: Jan *Mackiewicz* literat szynk – por. im. *Macko* (< *Maciej*) CitN 39; por. im. wschł. *Macko* < cerk. *Matfiej* BirBA 117.
  - MAKACEWICZ: Jan *Makacewicz* poczmajster Woyszkowski – por. im. wschł. *Makac* < cerk. *Mokij* TichI 118.
  - MAKACIEWICZ: Jana *Makaciewicza* – por. im. wschł. *Makac* < cerk. *Mokij* TichI 118.
  - MARCHIEWICZ: Jan *Marchiewicz* garbarz – por. im. cerk. *Mark* CitN 30, SupSł 230; por. im. *Marchel* < pol. *Marceli*, cerk. *Markiełł* TichI 114.
  - MARKOWICZ: Grzegorz *Markowicz*, Teodor *Markowicz* – por. im. cerk. *Mark* CitN 30, SupSł 230.
  - MELESZKIEWICZ: Sukcessorow *Meleszkiewiczza* – por. im. wschł. *Mieles(z)ko* < cerk. *Mioletij* CitN 40; por. im. wschł. *Mieles(z)ko* < cerk. *Jemilian* CitN 40, TichI 84.
  - MICHALEWICZ: Jakub *Michalewicz* garbarz – por. im. *Michał*.
  - MICHNIAKIEWICZ: Józef *Michniakiewicz* budynek rogowy, szynk – por. im. *Michno* (< *Michał*) CitN 49, BirBA 122; por. im. *Michno* (< *Micheasz*) TichI 117.

- MICKIEWICZ: Jan *Mickiewicz* tkacz – por. im. wschł. *Micko* < cerk. *Dimitrij* BirBA 62; por. im. *Miczko* (< *Mikołaj*) SHNOB I 237; por. im. wschł. *Miczko* (< *Mikita*) < cerk. *Nikita* CitN 40.
- MINKIEWICZ: Ignacy *Minkiewicz*, Onufry *Minkiewicz* garbarz – por. im. wschł. *Minko* < cerk. *Mina* BirBA 120.
- MIRONOWICZ: Stefan *Mironowicz* szewc – por. im. *Miron*.
- MITROCHONOWICZ: Sukcessorowie Jana *Mitrochonowicza* – por. im. wschł. *Mitrochan* < cerk. *Mitrofan* SupSł 240.
- MONKIEWICZ: Sukcessorow Stanisława *Monkiewicza* – por. im. wschł. *Monko*, *Mońko* < cerk. *Manuil* SHNOB I 250; por. im. wschł. *Monko*, *Mońko* < cerk. *Moisiej* SHNOB I 250; por. im. wschł. *Monko*, *Mońko* < cerk. *Ammon* TichI 67.
- NAUCIK: Onisim *Naucik* garbarz – por. im. wschł. *Nauc(z)* < cerk. *Naum* CitN 43.
- OLENIEWICZ: Jan *Oleniewicz* zegarmistrz literat – por. im. wschł. *Olena* < cerk. *Jelena* BirBA 176; por. też ap. wschł. gw. *oleń* ‘jeleń’ Wrób 149.
- ONACEWICZ: Jan *Onacewicz* garbarz – por. im. wschł. *Onac* < cerk. *Ananija* SHNOB I 273.
- ONANIEWICZ: Wawrzyniec *Onaniewicz* literat – por. im. wschł. *Onanko*, *Onań* < cerk. *Ananija* CitN 39, TichI 181.
- *ONISKIEWICZ: Janowa *Oniskiewiczowa* – por. im. wschł. *Onisko* < cerk. *Onisij* CitN 39; por. im. wschł. *Onisko* < cerk. *Onisim* BirBA 130.
- ONYSZKIEWICZ: Ługasz *Onyszkiewicz* garbarz – por. im. wschł. *Onisz* < cerk. *Onisim* CitN 46.
- OSTASEWICZ: Jan *Ostasewicz* garbarz – por. im. wschł. *Ostas(z)* < cerk. *Jewstafij* BirBA 67.
- OSTASZEWICZ: Łukasz *Ostaszewicz* garbarz, *Ostaszewiczowa* wdowa – por. im. wschł. *Ostasz* < cerk. *Jewstafij* BirBA 67.
- PARFINOWICZ: Łukasz *Parfinowicz* szewc, Mikołaiowa *Parfinowiczowa* wdowa szynk – por. im. wschł. *Parfi(e)n* < cerk. *Parfienij* SHNOB II 16.
- PETROWICZ: Jan *Petrowicz* literat garbarz – por. im. *Petr* < pol. *Piotr*, cerk. *Pietr* CitN 31.
- PIOTROWICZ: Niczypor *Piotrowicz* garbarz – por. im. pol. *Piotr*.
- PROKOPOWICZ: Michał *Prokopowicz* literat garbarz szynk – por. im. wschł. *Prokop* < cerk. *Prokopij* BirBA 138; im. pol. *Prokop* Mall 313.

- RADKIEWICZ: Jakub *Radkiewicz* szewc – por. im. *Radko* (< *Radomir*, *Radogost*, *Radostław*) SHNOB II 63; por. im. wschł. *Radko* (< *Radziwon*) < cerk. *Rodion* SHNOB II 63.
- *SAKOWICZ: Gabryelowa *Sakowiczowa* wdowa – por. im. wschł. *Sak* < cerk. *Isaak* CitN 37; por. też ap. pol. *sak*.
- SEHENIUK: Stefana *Seheniuka* – por. im. wschł. *S(i)eh(i)eń* < cerk. *Jew-signij* SHNOB II 90.
- SIETKIEWICZ: Jana *Sietkiewicza* – por. im. wschł. *Sitko* < cerk. *Isidor* TichI 191; por. też ap. wschł. gw. *sietka* ‘siatka’ Wrób 215.
- SITKIEWICZ: Jozefa *Sitkiewicza* – por. im. wschł. *Sitko* < cerk. *Isidor* TichI 191; por. też ap. pol. *sitko*; ap. wschł. gw. *sitko* ‘ts.’ AGWB 92.
- SIMONOWICZ: Iózeł *Simonowicz* – por. im. cerk. *Simon* CitN 31, SupSł 297.
- SYMONOWICZ: Grzegorz *Symonowicz* kuszniarz, *Symonowiczowa* wdowa – por. im. *Symon* < pol. *Szymon* Mali 326, cerk. *Simon* BirBA 151 lub cerk. *Simieon* TichI 134.
- SZYMONOWICZ: Józef *Szymonowicz* kuszniarz, *Szymonowiczowa* wdowa szynk – por. im. *Szymon*.
- TELENTEWICZ: Tychon *Telentewicz* garbarz – por. im. cerk. *Tierentij* RymSł II 604–605.
- TERENCEWICZ: Jan *Terentewicz* siodlarz – por. im. cerk. *Tierentij* BirBA 159.
- TEREŃIEWICZ: Paweł *Terentiewicz* siedlarz, *Terentiewiczowa* wdowa – por. im. cerk. *Tierentij* BirBA 159.
- TEREŃOWICZ: *Terentowiczowa* wdowa – por. im. cerk. *Tierentij* BirBA 159.
- URBANOWICZ: Piotr *Urbanowicz* tkacz – por. im. *Urban*.
- WAKULSKI: Jan *Wakulski* – por. im. wschł. *Wakuła* < cerk. *Wukoł* SHNOB II 160; por. też n. m. *Wakułowicze* SG XII 900, WUNM III 509.
- WALISKIEWICZ: Andrzeja *Waliskiewicza* – por. im. *Walis(z)(+ko)* < cerk. *Walentin*, pol. *Walenty* Mali 338.
- WALISZKIEWICZ: Jędrzey *Waliszkiewicz* szewc – por. im. *Walis(z)(+ko)* < cerk. *Walentin*, pol. *Walenty* Mali 338.
- WASZKIEWICZ: Benedykt *Waszkiewicz* garbarz – por. im. wschł. *Was(z)ko* < cerk. *Wasilij* SHNOB II 163; por. im. wschł. *Waszko* < cerk. *Io-ann* BirBA 87.

- WOŁOSOWICZ: Dominik *Wołosowicz* literat towarem zagranicznym handlujący i szynk – por. im. strus. *Wołos* SupSł 149; im. wschł. *Wołos(z)* < cerk. *Własij* CitN 46, TichI 76.
- WOYSZKOWICZ: Jan *Woyszkwicz* – por. im. *Wojszek, Wojszyk* < *Woj-sław, Budziwoj* MaLS 77–78⁷.
- ZACHARCZUK: Dmiter *Zacharczuk* – por. im. wschł. *Zachar* < cerk. *Zacharija* SupSł 189; im. pol. *Zachar* (< *Zachariasz*) Mali 346.
- ZIENIEWICZ: Paweł *Zieniewicz* – por. im. wschł. *Zien* < cerk. *Zinowij* SHNOB II 200; por. im. wschł. *Zien* < cerk. *Zinon* SHNOB II 200.

Analiza materiału źródłowego pozwala stwierdzić, że w podstawach leksykalnych omawianych nazwisk mieszkańców Bielska Podlaskiego wystąpiły imiona zarówno w polskiej, jak i wschodniosłowiańskiej wersji językowej.

Statystyka analizowanych antroponimów wskazuje na wyraźną przewagę nazwisk motywowanych imionami charakterystycznymi dla wschodniosłowiańskiego kręgu językowo-kulturowego (*Antychowicz, Chilkwicz, Dmi-trowicz, Jarmakiewicz, Korniluk, Mitrochonowicz, Naucik, Parfinowicz, Te-rentewicz* itd.).

Nazwiska utworzone od imion w polskiej wersji językowej stanowią nieznaczny odsetek wszystkich analizowanych antroponimów (*Maciejuk* < od im. pol. *Maciej*; *Michalewicz* < od im. pol. *Michał*; *Piotrowicz* < od im. pol. *Piotr*; *Szymonowicz* < od im. pol. *Szymon*; *Urbanowicz* < od im. pol. *Urban*, *Woyszkwicz* < od im. pol. *Wojszek, Wojszyk*⁸).

Zaznaczmy, że imiona będące podstawami słowotwórczymi nazwisk *Maciejuk, Michalewicz, Piotrowicz, Szymonowicz, Urbanowicz* występują w polskiej wersji językowej, ale należą do kanonu imion ogólnochrześcijań-

---

⁷ M. Kondratiuk w pracy *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego* wyjaśnia etymologię nazwy wsi *Wojszki*, której pochodzenie wyprowadza zarówno od antroponimów słowiańskich (*Wojszek, Wojszka*), jak i litewskich (*Vaiskus, Vaiškus*). Obie interpretacje badacz uważa za jednakowo dopuszczalne, przy czym wymienione lit. n. os. zestawia z współczesnymi lit. nazwiskami *Vaiskūnas, Vaiškūnas, Vaiškaitis*, objaśniając je, za Z. Zinkevičiusem, lit. apelatywami *vaiskus* ‘wyraźny, przeczysty, jasny’ lub *vaišus* ‘gościenny’ (por. Kondratiuk 1985: 80). Można zatem wnioskować, że n. os. *Woyszkwicz* również posiada dwojaką etymologię. Nazwy odapelatywne nie są tematem niniejszego artykułu, dlatego też litewskie pochodzenie nie jest tu szerzej rozpatrywane.

⁸ Por. poprzedni przypis.

skich (por. im. *Maciej* – cerk. *Matfij*, *Michał* – cerk. *Michail*, *Piotr* – cerk. *Pietr*, *Urban* – cerk. *Urwan*).

Analizowany materiał źródłowy wskazuje również na stosunkowo powszechne zjawisko homonimii w zakresie motywacji omawianych nazw własnych, por.: *Cieszkiewicz* < od im. pol. *Cieszko* (< *Ciechosław*) lub od im. wschł. *Ciszko* (< cerk. *Tichon*); *Dacewicz* < od im. *Dac* (< *Daniel*, *Damian* lub inne na *Da-*) lub od im. wschł. *Dac* (< cerk. *Dasij*); *Kuczka* < od im. pol. *Kucz* (< *Konrad*) lub od im. wschł. *Kucz* (< cerk. *Kondrat*, *Akution*, *Kutionij*, *Nikolaj*); *Leniewicz* < od im. pol. *Len*, *Leń*, *Leńko* (< *Leonard*, *Leon*) lub od im. wschł. *Len*, *Leń* (< cerk. *Leonid*, *Leont*) lub od im. pol., wschł. *Lena*; *Lesiukiewicz* < od im. pol. *Lesko* (< *Lenart* < *Leonard*) lub od im. *Les*, *Leś*, *Lesko* (< cerk. *Aleksandr*, *Aleksij*); *Mackiewicz* < od im. pol. *Macko* (< *Maciej*) lub od im. wschł. *Macko* (< cerk. *Matfiej*); *Radkiewicz* < od im. pol. *Radko* (< *Radomir*, *Radogost*, *Radostaw*) lub od im. wschł. *Radko* (< *Radziwon* < cerk. *Rodion*).

Antroponimy *Bogdanowicz*, *Mironowicz*, *Prokopowicz* zostały utworzone od imion, które ze względu na bliskie pokrewieństwo języków (głównie na płaszczyźnie słowotwórstwa i fonetyki) należy zakwalifikować do nazw osobowych wspólnych dla wschodniosłowiańskiej i polskiej tradycji nazewnicznej.

Nazwisko *Hencmanowski* utworzono prawdopodobnie od im. niem. *Heinz* (< *Heinrich*) lub im. niem. *Hanz*, *Hans* (< *Johann*, *Johannes*). Pochodzenie nazwiska *Iczewska*, o nieustalonej jednoznacznie etymologii, można wyprowadzić od im. hebr. *Icko* (< *Ichak*).

Imiona tworzące XVIII-wieczne nazwiska bielszczan występują w formach podstawowych – oficjalnych (*Bogdanowicz*, *Maciejuk*, *Markowicz*, *Mironowicz*, *Simonowicz*) i potocznych⁹ (*Antychowicz*, *Demianowicz*, *Harasimowicz*, *Mitrochonowicz*) oraz w postaci form derywowanych (*Artyszewicz*, *Chilkiewicz*, *Hapanowicz*, *Kaliszewicz*, *Klim*, *Kuczka*, *Kupraszewicz*, *Lesiukiewicz*, *Mackiewicz*, *Naucik*, *Ostaszewicz*, *Woyszkowicz*). Wśród form derywowanych mamy do czynienia zarówno z derywacją sufiksálną (*Minko*, *Naucik*), jak i alternacyjną (*Hapanowicz*, *Klim*).

⁹ Stanowisko badaczy na temat miejsca form potocznych nie jest jednoznaczne. Niektórzy określają je jako jeden z typów form podstawowych („potoczne w stosunku do oficjalnych”), inni traktują formy potoczne jako pośrednie między formami pełnymi i skrótowymi (zob. CitN, s. 27–33).

W zakresie słowotwórstwa XVIII-wiecznych nazwisk utworzonych od imion własnych zdecydowanie dominują formacje patronimiczne na *-owicz/-ewicz* (*Fedorowicz, Kornilowicz, Laszkiewicz, Ostasewicz*). W polskiej odmianie fonetycznej *-owic* sufiks ten pojawia się w nazwisku *Hackowic*. Sporadycznie występują antroponimy z sufiksem patronimicznym *-uk/-czuk*¹⁰ (*Haciuk, Korniluk, Maciejuk, Seheniuk, Zacharczuk*). Nazwiska utworzone od imion własnych za pomocą formantu *-ski* poświadczone są następującymi nazwami osobowymi: *Hencmanowski, Iczewska*¹¹, *Wakulski*¹². Nazwisko *Klim*, a także antroponimy utworzone od hipokorystyczno-deminutywnych form imion: *Kuczka* (im. *Kucz + ka*), *Naucik* (im. *Nauc + ik*) są przykładami nazw osobowych nieposiadających formalnych wykładników nazwiskotwórczych.

Reasumując należy stwierdzić, że zdecydowaną większość odimienionych nazwisk mieszkańców XVIII-wiecznego Bielska stanowią antroponimy o proveniencji wschodniosłowiańskiej. Znacznie mniej jest natomiast nazw osobowych motywowanych imionami w polskiej wersji językowej. Te ostatnie, występując w połączeniu z wschodniosłowiańskimi wykładnikami nazwiskotwórczymi tworzą polsko-wschodniosłowiańskie formacje hybrydalne (*Szymonowicz, Urbanowicz* i in.). Pojedyncze przykłady wskazują

¹⁰ Pierwotnie funkcja sufiksu *-uk/-czuk* ograniczała się do tworzenia hipokorystycznych form imion, ale już w XVII wieku jest on używany jako formant nazwiskotwórczy. Dlatego też w kontekście antroponimii XVIII wieku nazwy osobowe z tym sufiksem traktujemy jako struktury patronimiczne, a nie jako hipokorystyka bez wykładnika nazwiskotwórczego (por. Dacewicz 2006: 157–158).

¹¹ Dostępne źródła (SG, WUNM) nie odnotowują nazw geograficznych, od których za pomocą komponentu *-ski* mogłyby zostać utworzone nazwiska *Hencmanowski* i *Iczewska*. L. Dacewicz zauważa, że przedstawiciele narodów niesłowiańskich przy tworzeniu antroponimów korzystali z modeli cieszących się wysokim prestiżem społecznym, a więc formacji na *-owicz/-ewicz* i *-ski* (por. Dacewicz 2006: 159). Można zatem wnioskować, że bazę motywacyjną nazwisk z sufiksem *-ski* stanowią nie tylko nazwy miejscowe, ale także apelatywa i imiona własne. Możliwe, że forma omawianych nazw osobowych mogła zostać zniekształcona w momencie jej zapisywania lub późniejszych redakcji.

¹² SG oraz WUNM poświadczają tylko jedną nazwę miejscową graficznie i brzmieniowo zbliżoną do formy omawianego antroponimu – *Wakulowicze*. Tymczasem n. os. *Wakulski* wskazuje raczej na pochodzenie odimienne (*Wakula > Wakul(l) + ski*). Istotną rolę w kreacji nazw osobowych z formantem *-ski* odgrywał czynnik nobilitujący. Dlatego sufiks ten, charakterystyczny dla nazwisk odmiejscowych, sporadycznie komponuje również nazwiska z imionami w podstawie słowotwórczej (zob. też poprzedni przypis).

na niesłowiańskie pochodzenie XVIII-wiecznych odimiennych nazw osobowych bielszczan.

Analiza przedstawionego materiału pokazuje, że pograniczny charakter Bielska Podlaskiego przejawia się nie tylko w jego historii i kulturze, ale także w nazewnictwie osobowym.

Objaśnienia skrótów

- AbrIm – ABRAMOWICZ Z., 1993, *Imiona chrzestne białostoczan w aspekcie socjolingwistycznym (lata 1885–1985)*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Filia w Białymstoku.
- AGWB – *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, 1980, S. Glinka, A. Obrębska-Jabłońska, J. Siatkowski (red.), t. 1, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo PAN.
- BirBA – БИРЬЛА М. В., 1966, *Беларуская антрапанімя*, Мінск: Навука і тэхніка.
- BTS – *Большой толковый словарь русского языка*, 2001, С. А. Кузнецов (ред.), Санкт-Петербург: Норинт.
- CiesIO – CIEŚLIKOWA A., 2000, *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Odapelatywne nazwy osobowe*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- CitN – СИТКО Л., 2001, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- DacA – DACEWICZ L., 2008, *Antroponimia Żydów Podlasia*, Białystok: Trans Humana.
- Fr-So – FROS H., SOWA F., 1997–2007, *Księga imion i świętych*, t. 1–4, Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Got – GOTTSCHALD M., 1971, *Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung*, Berlin: de Gruyter.
- KreNG – KREJA B., 1998, *Księga nazwisk ziemi gdańskiej*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- LPŽ – *Lietuvių pavardžių žodynas*, 1985–1989, A. Vaganas (red.), t. 1–2, Vilnius: Mokslas.
- Mali – MALEC M., 1994, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków: Wydawnictwo IJP PAN.
- MalS – MALEC M., 1982, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.

- RymNP – RYMUT K., 1991, *Nazwiska Polaków*, Warszawa–Wrocław–Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo PAN.
- RymSł – RYMUT K., 1999–2001, *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny*, t. 1–2, Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- SG – *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, 1880–1902, t. 1–15, Warszawa: Nakładem Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego [online], http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/, [12.03.2012].
- SHNOB – ABRAMOWICZ Z., CITKO L., DACEWICZ L., 1997–1998, *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV–XVII w.)*, t. 1–2, Białystok: IFW UwB.
- SSNO – *Słownik staropolskich nazw osobowych*, 1965–1987, W. Taszycki (red.), t. 1–8, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo PAN.
- SupSł – СУПЕРАНСКАЯ А. В., 1998, *Словарь русских личных имён*, Москва: АСТ.
- TichI – TICHONIUK B., 2000, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, Zielona Góra: WSP.
- Wrób – WRÓBLEWSKI M., 2008, *Słownik gwary bielsko-podlaszkiej*, Bielsk Podlaski: Stowarzyszenie Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach.
- WUNM – *Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce*, 1980–1982, t. 1–3, Warszawa: Wydawnictwa Akcydensowe.

- ap. – apelatyw
cerk. – cerkiewny
gw. – gwarowy
hebr. – hebrajski
im. – imię
lit. – litewski
n. m. – nazwa miejscowa
n. os. – nazwa osobowa
niem. – niemiecki
pol. – polski
por. – porównaj
ros. – rosyjski
stpol. – staropolski
strus. – staroruski
wschśł. – wschodniosłowiański

Bibliografia

- BOGDANOWICZ E., 2006, Nazwiska z komponentem -k- w części sufiksальной na podstawie XVIII-wiecznych ksiąg metrykalnych południowej Białostoczczyzny, w: Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz (red.), *Onimizacja i apelatywizacja*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, s. 337–343.
- BOGDANOWICZ E., 2000, Proces kształtowania się nazewnictwa osobowego południowej Białostoczczyzny, w: Z. Abramowicz, L. Dacewicz (red.), *Studia Slawistyczne 2. Nazwy własne na pograniczach kulturowych*, Białystok: IFW UwB, s. 21–28.
- DACEWICZ L., 2006, Rola sufiksu -uk w kulturze nazewnictwa Podlasia, w: *Munuscula linguistica: in honorem Alexandrae Cieślakowa oblata*, Kraków: Wydawnictwo IJP PAN, s. 157–161.
- KONDRATIUK M., 1985, *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- KONDRATIUK M., 2001, O rzadkich w Polsce nazwiskach z pogranicza słowiańsko-bałtyckiego, w: F. Czyżewski (red.), *Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim*, Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, s. 129–143.
- KOSIERADZKI H., 1987, *Bielsk Podlaski – dzieje miasta*, Bielsk Podlaski: MRN.
- MAZURUK K., FIONIK D., 2003, *Bielsk Podlaski – miasto pogranicza*, Bielsk Podlaski–Białystok: Orthdruk.
- SOSNA G., FIONIK D., 1995, *Dzieje Cerkwi w Bielsku Podlaskim*, Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne.
- WIŚNIEWSKI J., 1964, Rozwój osadnictwa na pograniczu polsko-rusko-litewskim od końca XIV do połowy XVII w., *Acta Baltico-Slavica I*, s. 115–135.
- WIŚNIEWSKI J., 1977, Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny – geneza, rozwój oraz zróżnicowanie i przemiany etniczne, *Acta Baltico-Slavica XI*, s. 7–80.
- Ревізія города Бѣльска 1779 года, 1903, в: *Описание Рукописнаго Отдѣлення Виленской Публичной Библиотеки*, Выпуск IV, Вильна, с. 57–81.

18th century surnames of Bielsk Podlaski inhabitants originating from first names (linguistic analysis)

(s u m m a r y)

This paper concerns 18th century surnames of Bielsk Podlaski inhabitants based on first names. Analysis of reference material has demonstrated that the majority of surnames of people living in Bielsk Podlaski in the 18th century was based on first names which were anthroponyms of Eastern-Slavonic origin (*Antychowicz*, *Chil-*

kiewicz, Dmitrowicz, Korniluk, Naucik etc.). Surnames originating from Polish first names account for a minor percentage of all analyzed anthroponyms (*Maciejuk, Michalewicz, Piotrowicz, Szymonowicz, Urbanowicz*). Only single examples indicate the non-Slavonic origin of the analyzed surnames of Bielsk Podlaski inhabitants (*Hencmanowski, Iczewska*).

First names giving the origin for surnames of 18th century people from Bielsk Podlaski are found in basic forms, both formal (*Bogdanowicz, Simonowicz*) and informal (*Antychowicz, Harasimowicz*), as well as in derivative forms (*Chilkiewicz, Kaliszewicz, Kuczka, Ostaszewicz*).

With respect to word formation, the vast majority of 18th century surnames originating from first names are patronymic forms ending with *-owicz/-ewicz* (*Fedorowicz, Kornilowicz*). The second largest group are anthroponyms with a patronymic suffix *-uk/-czuk* (*Maciejuk, Seheniuk*).

